PANORAMA

– OVER HET VERDWENEN LAND VAN THIJSSE –

1.
Schoonrewoerdse wiel

Ed Buijsman

COLOFON

PANORAMA-reeks over het verdwenen land van Thijsse, gebaseerd op de Verkade-albums *Waar wij wonen* uit 1937 en *Onze groote riveren* uit 1938.
Ed Buijsman, *Schoonrewoerdse wiel*, PANORAMA-reeks nummer 1, Tinsentiep Houten, 2017.

Afbeeldingen. Voorzijde: deel van de afbeelding Het Schoonrewoerdse wiel van Henricus Rol, uit *Waar wij wonen*. Achterzijde: achterkant van *Onze groote rivieren*. Overige: tenzij anders vermeld, Ed Buijsman.

Uitgeverij Tinsentiep is een niet bestaande uitgeverij die niettemin met uitgaven komt. Tinsentiep is in 2001 bedacht om ruimte te geven aan gedachten en uitingen die niet vanzelfsprekend zijn. Tinsentiep beoogt te informeren daar waar dat hoognodig blijkt. Het logo van Tinsentiep symboliseert de klassieke straatlantaarn die een zacht maar niet opdringerig licht verspreidt, zodat we onze weg kunnen vinden.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel16b Auteurswet 1912j het Besluit van 20 juni 1974, Staatsblad 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Staatsblad 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient u zich te richten tot: E. Buijsman, p/a Uitgeverij Tinsentiep, Bovencamp 57, 3992 RX Houten, info@inzichten.nl.
Uitgeverij Tinsentiep is telefonisch niet bereikbaar.

LITERATUUR BIJ DIT NUMMER

E. Buijsman, *Inleiding tot de PANORAMA-reeks*, Tinsentiep Houten, 2017.

J.P. Thijsse, *Waar wij wonen*, Verkade Zaandam, 1937.

Zie ook op internet:

De Groene Kikkerroute bij de *Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden* of bij *Het Zuid-Hollands Landschap*.

Thijsse begint zijn beschrijving van het Schoonrewoerdse wiel in *Waar wij wonen* met: 'Eén van de allermooiste is die van Schoonrewoerd aan den Diefdijk'.[1] Dit wiel ligt in het gebied met de fraaie naam de Vijfheerenlanden, nog net in de provincie Zuid-Holland, ongeveer halverwege Zijderveld en Leerdam. Thijsse beschrijft het wiel niet alleen als het mooiste, maar ook het grootste wiel in Nederland. Maar wat is een wiel eigenlijk? Een wiel is een water dat ontstaan is na een doorbraak van een rivierdijk. Ze hebben meestal een beperkte oppervlakte, maar kunnen wel tot 25 meter diep zijn. Langs de grote rivieren kunnen we vele wielen aantreffen, even zovele getuigen dus van dijkdoorbraken. Alleen al in de Betuwe treffen we een flink aantal wielen aan: het Galgenwiel bij Asperen en de wielen bij Elden, Ochten en Ingen. Wielen zijn over het algemeen niet alleen van betekenis door hun fraaie landschappelijke karakteristieken, maar zijn vaak ook uit oogpunt van natuurwaarden waardevol. En, met Thijsse, kunnen we inderdaad zeggen dat het Schoonrewoerdse wiel bijzonder fraai is.

Het wiel is in 1571 ontstaan toen de Diefdijk doorbrak; in 1573 volgde een rweede doorbrak en kreeg het wiel min of meer de vorm die het nu nog heeft. De dijk om het wiel is in 1578 fors opgehoogd. Het Schoonrewoerdse wiel, in feite een diepe kuil, heeft een oppervlak van 13 hectare en een diepte van 8 meter. Locale namen zijn het Wiel van Bassa en het Kruidhofwiel. De eerste naam is ontleend aan de familie Bassa die ooit vlak bij het wiel een boerderij bewoonde. Kruithof verwijst naar de gelijknamige zeventiende-eeuwse boerderij aan het wiel.

De afbeelding Het Schoonrewoerdse wiel van Henricus Rol, plaat 4, pagina 10, uit 'Waar wij wonen'. Waarschijnlijk gezien vanaf positie 1; zie de kaart op pagina 5.

1 WWW, p. 18.

Grote kaart: een deel van de Vijfheerenlanden met de Diefdijk op topografische kaarten van rond 1925. De Diefdijk loopt van rechtsboven, oostelijk van Everdingen, maar linksonder, oostelijk van Leerdam, tussen de Lek en de Linge. Er liggen drie wielen. Van boven naar beneden: De Waai, het Schoonrewoerdse Wiel en Het Wiel. De inzetkaarten rechts tonen het Schoonrewoerdse Wiel rond 1925 en op een recente kaart.

Vlak bij het Kruithof ligt het Dordtsche Huis, dat ooit het logement van het dijkcollege van de Alblasserwaard was.

Dan nog over de Diefdijk. Het lijkt vreemd, zo'n dijk in het landschap. Het was een landscheidingsdam. Deze diende ooit als bescherming van het land van Zuid-Holland tussen rivieren als de Betuwe overstroomd raakte. De Diefdijk zorgde ervoor dat dan niet meteen alles onder water kwam te staan. De dijk stamt uit de dertiende eeuw. De toen al bestaande Diefwegh werd opgehoogd tot een dijk. Een dijk die was bedoeld om de instroming van water uit Gelderland tegen te gaan. De Diefdijk vormde de kortste verbinding tussen de Lekdijk (bij Everdingen) en de Lingedijk (bij Leerdam). Later kreeg de Diefdijk naast zijn waterkerende functie ook een militair doel. De dijk maakte deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en diende als laatste weerstands- en verbindingslijn. De Diefdijk heeft echter in de loop van de geschiedenis niet altijd overstromingen kunnen verhinderen. Naast het Schoonredwoerdse wiel zijn daar Het Waai en Het Wiel (zie afbeelding op de linkerpagina) de stille getuigen van.

In 1982, opnieuw in 2002 en nogmaals in 2016 bezochten wij het wiel. En inderdaad, het is prachtig. Het lijkt alsof de tijd er aan voorbij is gegaan. Het Schoonrewoerdse wiel is tegenwoordig een natuurgebied; in het bezit van het Zuid-Hollands Landschap. Het is behoudens een wandelroute, niet toegankelijk. De tocht naar het wiel toe alleen al is de moeite waard. Neem hiervoor de toegangsroute vanuit het noorden, dus vanaf de autoweg A2. U rijdt dan over de Diefdijk. Het mooiste is echter het laatste gedeelte, als we weer omhoog gaan de Diefdijk op. We zijn nu aan de oostkant van het wiel. De hoge ligging van de Diefdijk maakt dat we een fraai uitzicht op het wiel hebben.

Het is hier dat we de schoonheid van het wiel in volle omvang kunnen bewonderen. Met de blauwe lucht, de grote wolken en achter ons de koeien kunnen we ons even zeventig jaar terug in de tijd wanen. Het is terecht dat Thijsse zegt dat dit het mooiste wiel van Nederland is. Het gezichtspunt van de oorspronkelijke opname uit *Waar wij wonen* bevindt zich nu op privéterrein, name-

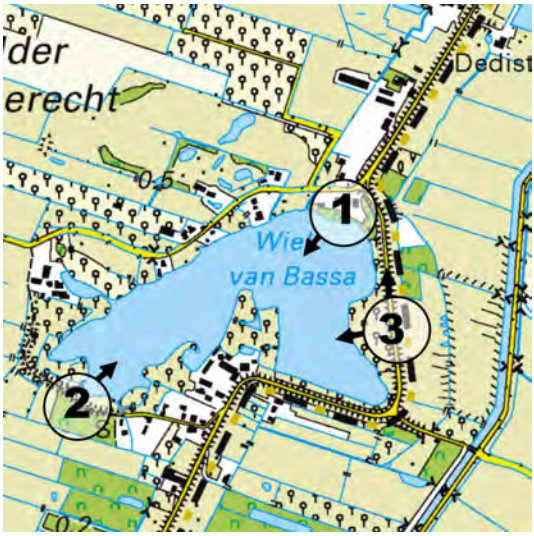

Het Schoonrewoerdse wiel met directe omgeving. De nummers verwijzen naar de diverse standpunten van de afbeeldingen; zie verder de tekst en de afbeeldingen voor uitleg.

lijk de boerderij waar ooit de familie woonde aan wie de naam van het wiel is ontleend, de familie Bassa. Dit is de plaats die op de kaart met ‘1’ is aangegeven. De foto’s uit 1982 en 2002 zijn genomen vanaf standpunten ‘2’ en ‘3’. En wie er echt zin in heeft, maakt natuurlijk een wandeling helemaal om het wiel heen; ongeveer 2,5 kilometer. En tot slot nog over de naam Schoonrewoerd. Thijsse heeft het er niet over, terwijl hij toch graag met weetjes en verhaaltjes strooide. Schoonrewoerd kent een geschiedenis die teruggaat tot 1023. Het deel 'woerd’ in de naam verwijst in het rivierengebied naar een verhoging in het landschap. De weg tussen Everdingen en Leerdam was de ontginningsas voor de gronden tussen de weg en de Diefdijk. [fin]

Het Schoonrewoerdse wiel gezien in noordoostelijke richting in 2002 (boven) en in 1982 (onder); positie ‘2’ op de kaart op pagina 5.

[Boven] Het Schoonrewoerdse wiel gezien in noordoostelijke richting in 2002; positie '2' op de kaart op pagina 5. [Onder] Diefdijk aan de oostkant van het wiel gezien in noordelijke richting in 2002; positie '3' op de kaart op pagina 5. Jammer dat de weg inmiddels zo breed is en ook zo mooi is geasfalteerd.